

Conceptual Framework of Contextual Factors Affecting Ethical Decision-making: A Meta-synthesis Study

Masoumeh Mohammadi

Ph. D Candidate, Department of Management, Faculty of Economics, Management and Accounting, Yazd University, Yazd, Iran. E-mail: mohammadi.masom1991@gmail.com

Alireza Rajabipoor Meybodi (Corresponding Author)

Associate Prof., Department of Management, Faculty of Economics, Management and Accounting, Yazd University, Yazd, Iran. E-mail: rajabipoor@yazd.ac.ir

Abstract

Objective

Ethics means force and nature internal man, that impossible view is, but as behavior's aim and capable view of human's crystallization finds some experts from ethics as characteristics and personality traits relatively stable and firm at man, remember. Ethics to its category from principles and concepts valuable hint has it that determination they do what something good and liked or it is true and what thing disgusting and bad or incorrect is. Other characteristics and features internal man may source behaviors good and liked or behaviors ugly and condemned.

During the years after the victory of the revolution, and especially in the last two decades, many researchers have been conducted in ethical decision-making, and various researchers from academic and seminary levels have commented on this issue. Therefore, identifying the basic and determining factors in the applicability of these researches is one issue that is inevitable. The first step in this direction is to identify a conceptual framework to identify the factors influencing ethical decision-making, which is the subject of the current research. Identifying the influencing factors, identifying the problem and its scientific focus to take the measures to improve the phenomenon in question, is fundamental. When comparing things, we ask where we stand and what the standards are for social issues.? And if we have found factors along this path, what factors were they? It is at such a time that the discussion of providing a conceptual framework for influencing factors is raised. To accomplish this order from method fra composition to purpose comparison, interpretation, conversion, and composition different frameworks use we do at fact ultra-combination to place presentation summary of comprehensive from findings, a compound commentary from findings particle for direct object production does Fra composition with provide to do one attitude the

system mend for researchers, through the combination of different qualitative researches, it discovers new and fundamental topics and metaphors. The aim of this research is to create a framework that explains how different factors in a field affect ethical decision-making.

Research Methodology

Decision get At word Both meaning intending to do And Will to do knowing done (Dehkhoda, 2007). Ethical decision-making shows a person's action based on his uniqueness (Radcliffe, 2010, 1). One example of the research done on ethical decision-making is:

The role of religiosity in ethical decision-making. Suleimani et al. (2021). The role of religiosity in ethical decision-making was investigated in a Malaysian organization. The results of this research show. Religious beliefs affect work decisions, and work conscience affects how religion influences ethical decision-making.

One method that has been introduced in the past few years to examine, combine, and diagnose past research is meta-study, which is mostly used in the fields of medicine and nursing. A meta-study is an in-depth analysis of research work done in a particular field. One of the sub-branches of meta-studies is meta-combination, which is used in the current research. Meta-synthesis is a research method that looks at information from a previous study on a similar topic. The intended sample for the meta-synthesis is not an integrated review of the qualitative literature on the subject. Also, the analysis of secondary data and primary data is not from the selected studies, it is the analysis of the findings of these studies. Meta-synthesis is the synthesis of interpreting the main data of the selected studies. Universities conducted this research on ethical decision-making, which includes Society A's kidney statistics.

Institutes, conferences, conferences, journals, books, Internet sites, etc. supply done Is. We used libraries, research institutes, and websites like Jihad University, NOORSOFT, CIVILICA, MAGHRAN, and IRANDOC for our research. We found 10 relevant studies. Because of the small number of research community members, sampling was not done. After identifying the desired research, all the texts of these researches have been considered as data to answer the research question. Therefore, the data are qualitative. Because of the qualitative nature of the data (text), one of the most famous methods of qualitative data analysis, which is called open coding, has been used. This type of coding is the same as the first stage of data coding in studies that use the data-derived theory method. There are three steps in this coding method: extract codes, form concepts, and code concepts again. It takes to get the categories (text-code-concept-category).

Findings

This study identified 5 factors that influence ethical decision-making. They are discussed below. Among the 10 researches reviewed in this research, 4 cases only

discuss the research conducted in ethical decision-making. 3 cases were discussed in pathology and psychology regarding ethical decision-making, 1 case analyzed challenges in ethical decision-making, and 2 cases were about managers' experiences. Because of the voluminous nature of the text of the existing research, the text of the article has been avoided and it has been started from the code stage. 81 concepts were labeled into 5 categories for ethical decision-making in this research. In Table 1, the extracted sources related to each category and concept are shown.

Discussion & Conclusion

Factors affecting ethical decision-making include personal, environmental, spiritual, and psychological factors. Spirituality is a major factor in ethical decision-making. Spirituality defines what is right and wrong and guides us to make moral decisions. Personal and work-related factors affect ethical decision-making. Individual and occupational factors include people's knowledge and understanding of their personalities and job characteristics. Research suggests that people who prioritize ethics in their job decisions value their strengths, weaknesses, and emotions. Ethical decision-making is affected by the structure of the organization. According to the categories determined for this factor, including justice, an organizational culture that supports and implements justice, shows that an organization that has such a culture is based on the decisions made in this organization based on this type of culture, a culture of justice, and as a result, correct decisions and it is moral. The psychological factor is important in making moral decisions. A person who has moral tension and accentuates and is sensitive to social issues acts correctly and morally when decide. Environmental factors come from outside the organization and affect its internal environment. One of these factors that can influence people's decisions is situational. Laws and regulations are a factor that can influence ethical decision-making. This factor is not very effective because it is like achieving peace through force, which is not stable without force. Moral decisions that rely heavily on laws and regulations will also not be stable. Research also confirms this.

Keywords: Ethical decision making; Contextual factors; Meta-analysis.

Citation: Mohammadi, Masoumeh & Rajabipoor Meybodi, Alireza (2022). Conceptual framework of contextual factors affecting ethical decision-making: a meta-synthesis study. *Media Management Review*, 1(1), 128-145. (in Persian)

چارچوب مفهومی عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی: مطالعه فراترکیب

معصومه محمدی

دانشجوی دکتری، گروه مدیریت، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: mohammadi.masom1991@gmail.com

علیرضا رجیب پور میبیدی (نویسنده مسئول)

دانشیار، گروه مدیریت، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: rajabipoor@yazd.ac.ir

چکیده

هدف: توجه به موضوع تصمیم‌گیری اخلاقی با در نظر گرفتن اهمیت دو موضوع تصمیم‌گیری و اخلاق در زمینه دانش مدیریت، هر روز رشد بیشتری پیدا می‌کند. محققان این حوزه بر این باورند که مدیران نیازمند دخیل کردن مؤلفه‌های اخلاقی در تصمیم خود هستند تا تصمیم‌های اثربخش‌تری اتخاذ کنند. مسئله‌ای که وجود دارد، آن است که چه تصمیمی با چه مؤلفه‌هایی، اخلاقی محسوب می‌شود. در این پژوهش تلاش شده است تا مبتنی بر مطالعات پیشین، الگویی از عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی طراحی شود.

روش: پژوهش حاضر به‌لحاظ رویکرد، استقرایی است و از روش فراترکیب استفاده کرده است. جامعه آماری پژوهش، اسناد و پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی است که از بین تمام اسناد، ۱۰ پژوهش به‌عنوان نمونه انتخاب شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها، از ابزار ثبت اسناد پژوهشی و برای تحلیل داده‌های حاصل از ثبت، از تکنیک کدگذاری باز استفاده شده است.

یافته‌ها: سؤال اصلی پژوهش با استفاده از تکنیک کدگذاری باز بررسی و پنج مضمون اصلی به‌عنوان عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی شناسایی شد. مضمون‌ها و مقوله‌های شناسایی شده، برای اولین بار در پژوهش حاضر استخراج شده است. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که پنج عامل زمینه‌ای اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی در پژوهش‌های کیفی گذشته، به‌ترتیب عبارت‌اند از: عوامل معنوی، فردی و شغلی، ساختاری سازمانی، روان‌شناختی و محیطی.

نتیجه‌گیری: برای ارائه یک مدل مفهومی درباره تصمیم‌گیری اخلاقی، به بررسی مطالعات گذشته رجوع شد و عوامل پنج‌گانه زمینه‌ای تأثیرگذار روی تصمیم‌گیری اخلاقی به‌دست آمد.

کلیدواژه‌ها: تصمیم‌گیری اخلاقی؛ فراترکیب؛ عوامل زمینه‌ای.

استناد: محمدی، معصومه و رجیب پور میبیدی، علیرضا (۱۴۰۱). چارچوب مفهومی عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی: مطالعه فراترکیب. *بررسی‌های مدیریت رسانه*، ۱(۱)، ۱۲۸-۱۴۵.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۳۰

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۱۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۳/۳۱

doi: 10.22059/MMR.2023.353438.1037

بررسی‌های مدیریت رسانه، ۱۴۰۱، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۱۲۸-۱۴۵

ناشر: دانشکده مدیریت دانشگاه تهران

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

© نویسندگان

مقدمه

اخلاق^۱ یعنی نیرو و سرشت درونی انسان که دیده نمی‌شود؛ اما به صورت رفتارهای عینی^۲ و با قابلیت مشاهده در انسان‌ها تبلور می‌یابد. برخی صاحب‌نظران از اخلاق، به عنوان صفات و ویژگی‌های شخصیتی نسبتاً پایدار و استوار در انسان یاد می‌کنند (نادریان جهرمی، ۱۳۹۰: ۳۲). به طور کلی، اخلاق به آن دسته از اصول و مفاهیم ارزشی اشاره دارد که تعیین می‌کند چه چیزی خوب و پسندیده یا درست است و چه چیز ناپسند و بد یا نادرست است. به عبارت دیگر، صفات و ویژگی‌های درونی انسان ممکن است منشأ رفتارهای خوب و پسندیده یا رفتارهای زشت و نکوهیده باشد (رمضانی نژاد، ۱۳۸۶: ۱۶). ارزش‌ها پایه^۳ فرهنگ هر جامعه محسوب می‌شود. ارزش‌ها مسیر مشترکی برای همه افراد و خط‌مشی‌ها و دستورالعمل‌هایی برای رفتار روزانه آنان ارائه می‌کند. امروزه رعایت اخلاق و حفظ ارزش‌های اخلاقی، به یکی از مهم‌ترین پدیده‌هایی تبدیل شده است که در بیشتر سازمان‌ها و جوامع در کانون توجه قرار می‌گیرد. اخلاق به مجموعه‌ای از اصول اخلاقی یا ارزش‌هایی اطلاق می‌شود که رفتار را هدایت می‌کند (نادریان جهرمی، ۱۳۹۰: ۳۳). اگرچه اخلاق از قرن‌ها پیش همواره مدنظر اندیشمندان و پژوهشگران بوده است، تصمیم‌گیری اخلاقی موضوعی است که در اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره سوم، توجه بی‌شماری را به خود جذب کرده است (سیاهکل رودی، فیضی، رسولی و حضوری، ۱۳۹۴). در عصر حاضر که آن را «عصر دانایی»^۴ نامیده‌اند، باید سازمان‌ها برای عقب‌نماندن از قافله تمدن و رسیدن به توسعه پایدار، رویکردهای جدیدی را در پیش گیرند. به کارگیری تصمیم‌های مقتضی و استفاده کارآمد از منابع انسانی، امری ضروری در این راستا تلقی شده است و اخلاق‌مداری با توجه به تأثیر مثبت آن بر نظام‌های تصمیم‌گیری سازمانی، در این رابطه اهمیت برجسته و تعیین‌کننده‌ای دارد. به بیانی دیگر، شناخت الگوها و مکاتب اخلاقی، به همراه فراهم کردن زمینه‌های مناسب برای ایجاد بستر تصمیم‌گیری مبتنی بر ارزش‌ها و اخلاق حرفه‌ای، اقدامی کارساز در حوزه فرایندهای مدیریتی محسوب می‌شود. بر این اساس، رعایت اصول اخلاقی در محیط کار، خود را به صورت فزاینده‌ای در جهان در سطح سازمان‌ها (اعم از خصوصی و دولتی)، مراکز آموزشی و بنگاه‌های انتفاعی و غیرانتفاعی دیگر متجلی ساخته است (سیاهکل رودی و همکاران، ۱۳۹۴).

در دو دهه گذشته، پژوهش‌های متعددی در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی صورت گرفته و پژوهشگران مختلف از افشار دانشگاهی و حوزوی به اظهارنظر در این زمینه پرداخته‌اند. از این رو شناسایی عوامل اساسی و تعیین‌کننده در کاربردی بودن این پژوهش‌ها در آینده‌ای نزدیک، در زمره موضوع‌هایی است که انجام آن اجتناب‌ناپذیر است. شناسایی چارچوبی مفهومی، به منظور شناسایی عوامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی، نخستین گام در این راستا و همچنین، موضوع پژوهش حاضر است. شناسایی عوامل اثرگذار، تشخیص مسئله و کانون علمی آن برای اقدامات لازم به منظور بهسازی پدیده مدنظر، امری اساسی است. زمانی که بحث مقایسه و بررسی تطبیقی پیش می‌آید، این پرسش مطرح می‌شود که در این مسیر و در مقابل استانداردهای یک موضوع اجتماعی در کجا قرار داریم و در این مسیر به چه عواملی

1. Ethical
2. Objective behaviors
3. Basic values
4. Age of knowledge

برخورد کرده‌ایم؟ در چنین زمانی است که بحث ارائه یک چارچوب مفهومی از عوامل اثرگذار مطرح می‌شود. برای تحقق این امر از روش فراترکیب^۱ به منظور مقایسه، تفسیر، تبدیل و ترکیب چارچوب‌های مختلف استفاده می‌کنیم. در واقع فراترکیب به‌جای ارائه خلاصه‌ جامعی از یافته‌ها، به نوعی ترکیب تفسیری از یافته‌ها تولید می‌کند. فراترکیب با فراهم کردن نگرش نظام‌مند برای پژوهشگران، از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف، به کشف موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد. هدف اساسی پژوهش کنونی را می‌توان بدین گونه بیان کرد: ارائه چارچوب مفهومی برای عوامل زمینه‌ای که روی تصمیم‌گیری اخلاقی تأثیر می‌گذارند.

پیشینه پژوهش

اخلاق عبارت است از ارزش‌ها و اصولی که راهنمای تشخیص رفتار درست یا نادرست است (منزل^۲، ۱۳۸۷). به‌صورت ساده، اخلاق یا اخلاقیات به آن دسته از معیارها و استانداردهای رفتاری گفته می‌شود که به ما می‌گوید هنگام قرار گرفتن در موقعیت‌های گوناگون، به شکل دوست، ولی، فرزند، شهروند، کاسب، آموزگار، فردی حرفه‌ای و مانند آن چگونه باید عمل کنیم (رجبی‌پور و دهقانی^۳، ۲۰۱۳ و ولاسکوئز و همکاران^۴، ۲۰۰۹). دی‌جرج اخلاق را چنین تعریف می‌کند: اخلاق تلاشی نظام‌مند است در جهت ایجاد حساسیت در تجربیات اخلاقی (وجدانی) در سطح اجتماعی و فردی؛ به‌صورتی که قوانین هدایت‌کننده فرد، ارزش‌های سزاوار تشویق و خصوصیات لایق گسترش در زندگی را تعیین می‌کند (امیرشاهی، شیرازی و قومی، ۱۳۸۹). هربرت سایمون^۵ که در رابطه با مفهوم و سازوکار تصمیم‌گیری مطالعات زیادی انجام داده است، مدیریت و تصمیم‌گیری را دو واژه مترادف می‌داند (رضائیان، ۱۳۹۵: ۱۰۵). نیومن کیفیت مدیریت را تابع کیفیت تصمیم‌گیری می‌داند و مدعی است که تصمیم‌گیری، به‌تنهایی مهم‌ترین وظیفه مدیر است (سعادت، ۱۳۷۲: ۳۲). استار معتقد است که تصمیم‌گیری، اساس تمام وظایفی است که مدیر در سازمان انجام می‌دهد (استار^۶، ۱۹۷۱). به اعتقاد کونتز نیز، تصمیم‌گیری اصل و اساس برنامه‌ریزی را تشکیل می‌دهد و مدیر معمولاً تصمیم‌گیری را وظیفه اصلی خود به‌شمار می‌آورد (امیرشاهی و همکاران، ۱۳۸۹). تصمیم‌گیری در لغت هم‌معنا با قصد و اراده کردن دانسته شده است (دهخدا، ۱۳۸۶). تصمیم‌گیری اخلاقی، نشان‌دهنده عمل فرد بر پایه ویژگی‌های منحصر به فرد اوست (رادکلیف^۷، ۲۰۱۰: ۱).

سلیمان، تولسون، بروگام، لمپ و هار^۸ (۲۰۲۱) با هدف بررسی نقش دین‌داری در تصمیم‌گیری اخلاقی در یکی از سازمان‌های مالزی، پژوهشی انجام دادند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که اعتقادهای مذهبی افراد، روی تصمیم‌های آن‌ها در محیط کاری تأثیر دارد و از طرفی، وجدان کاری نیز رابطه بین دین‌داری و تصمیم‌گیری اخلاقی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

1. Ultracombination

2. Menzel

3. Rajabipoor & Dehghani

4. Velasquez & et al

5. Simon

6. Star

7. Radcliffe

8. Sulaiman, Toulson, Brougham, Lempp & Haar

فاگیمی^۱ (۲۰۲۰) در پژوهش خود، تأثیر عوامل محیطی، جمعیتی و شخصی را روی تصمیم‌های اخلاقی حساب‌برسان بررسی کرد. نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد که آگاهی از صنعت مشتری و سیاست دولت در شکل‌گیری تصمیم‌گیری اخلاقی بسیار حیاتی است. از طرفی، عدم اطمینان محیطی و جهت‌گیری شخصی حساب‌برسان، توضیحاتی در خصوص معضل و تصمیم‌گیری حساب‌برسان ارائه می‌دهد.

کاسالی و پرانو^۲ (۲۰۲۰) عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی را بررسی کردند و به این نتیجه دست یافتند که ۴۲ عامل روی تصمیم‌گیری اخلاقی تأثیرگذار است که از آن جمله می‌توان به شدت اخلاق، شخصیت، مذهب، کدهای اخلاقی، ارزش‌های فرهنگی / ملی، جنسیت، تحصیلات، رضایت شخصی، سابقه کاری، فرهنگ و فضای سازمانی و توسعه اخلاق شناختی اشاره کرد.

بوالهری، رادفر، البرزی، پوراابراهیمی و دهقانی (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان «تبیین تصمیم‌گیری اخلاقی در بستر فناوری اطلاعات» انجام دادند. این پژوهش با هدف پرداختن به تأثیر تصمیم‌گیری اخلاقی در حوزه فناوری اطلاعات با تأکید بر داده‌های کلان اجرا شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای اخلاقی نظیر «کانون کنترل و استحکام من» بر رفتار اخلاقی تأثیرگذار است. از طرف دیگر، متغیر «ادراک از احتمال فاش شدن» تأثیر بسزایی بر نیت اخلاقی و در نهایت تصمیم‌گیری اخلاقی دارد.

مؤمن‌پور طیولا، بیات و محمدی (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «خودکنترلی، سبک‌های تصمیم‌گیری و گزارش اخلاقی تخلفات بانکی» انجام دادند. هدف آن‌ها بررسی مؤلفه‌های سبک‌های تصمیم‌گیری و گزارش اخلاقی بوده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که خودکنترلی با مطلوبیت اجتماعی، تصمیم‌گیری آگاهانه و گزارش اخلاقی تخلف‌های بانکی رابطه مثبت و معناداری دارد. از سویی دیگر، تأثیر خودکنترلی از طریق مطلوبیت اجتماعی بر گزارش اخلاقی تخلف‌های بانکی نیز مثبت و معنادار است.

کمالی، منوچهری نژاد و حکاک‌زاده (۱۳۹۹). به طراحی الگوی تصمیم‌گیری اخلاقی داوران حرفه‌ای فوتبال ایران پرداختند. در این الگو عوامل فردی، ایمنی، مقررات و ساختار و عوامل محیطی، در دسته عوامل علی قرار گرفتند. دانش و تخصص، ارزش‌ها و امکانات و تجهیزات، در گروه عوامل زمینه‌ای دسته‌بندی شدند. عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و انسانی، جزء عوامل مداخله‌گر بودند و در نهایت، ایمنی و امنیت، توسعه امکانات و تجهیزات، سیاست‌گذاری و آموزش و توسعه فرهنگی، در دسته راهبردهای پژوهش جای گرفتند.

قنبری، لطیفی، اسلامبولچی و صارم (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «فهم فرایند تصمیم‌گیری اخلاقی در سازمان‌های مردم‌نهاد آموزشی» به ارائه مدل بومی برای این سازمان‌ها اقدام کردند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تصمیم‌گیری اخلاقی، تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل بین فردی، سازمانی، فراسازمانی و مذهبی صورت می‌گیرد و پیامدهای چنین تصمیم‌هایی، منعکس‌کننده رفتار اخلاقی مثبت، ایجاد انگیزه مثبت در فراگیران و مردم، انضباط اقتصادی و راه‌کار توسعه مدیریت دانش و کارآفرینی در شرایط اقتصاد مقاومتی در جامعه است.

1. Fagbemi

2. Casali & Perano

قنبری، لطیفی، اسلامبولچی و صارم (۱۳۹۸) پژوهشی با هدف تبیین الگوی بومی تصمیم‌گیری اخلاقی در سازمان‌های مردم‌نهاد انجام دادند و ابعادی همچون مذهب، فردی - شخصیتی، بین فردی، سازمانی و فراسازمانی را مؤلفه‌های تصمیم‌گیری اخلاقی برشمردند.

روش‌شناسی پژوهش

در سال‌های اخیر با رشد پژوهش‌ها در حوزه‌های مختلف علوم و مواجه شدن جامعه علمی با انفجار اطلاعات، اندیشمندان در عمل به این نتیجه رسیدند که اطلاع و تسلط بر تمامی ابعاد یک رشته و به‌روزر بودن در این زمینه امکان‌پذیر نیست؛ از این رو انجام پژوهش‌های ترکیبی که عصاره پژوهش‌های انجام شده در این موضوع خاص را به شیوه نظام‌مند و علمی فراروی پژوهشگران قرار می‌دهد، گسترش روز افزون یافته است (از کیا و توکلی، ۱۳۸۵).

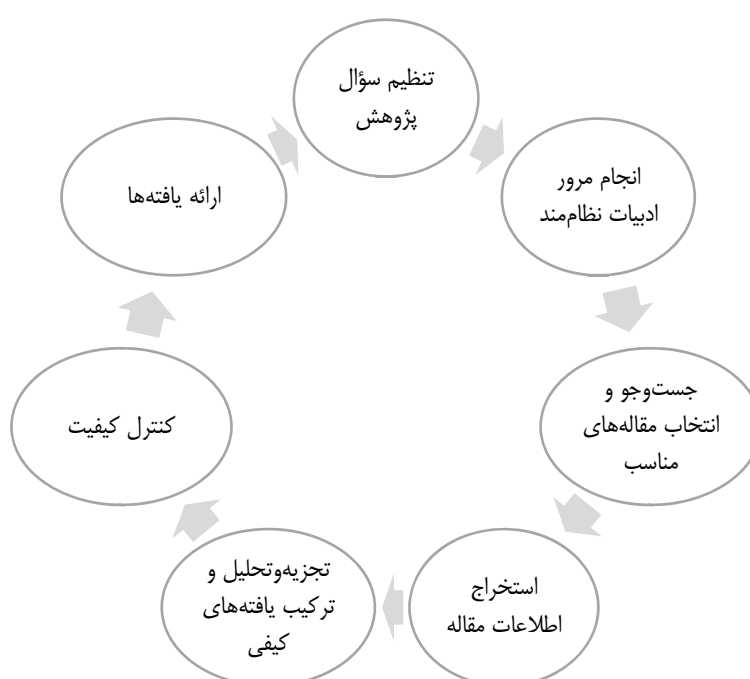
یکی از روش‌هایی که در چند سال گذشته به‌منظور بررسی، ترکیب و آسیب‌شناسی پژوهش‌های پیشین معرفی شده است، فرامطالعه^۱ نام دارد که بیشتر در حوزه‌های پزشکی و پرستاری استفاده شده است. فرامطالعه، تجزیه و تحلیل عمیق از کارهای پژوهشی انجام شده در حوزه‌ای خاص است. در سال‌های گذشته، بیشتر از فراتحلیل^۲ نام برده شده است؛ اما باید گفت که فرامطالعه با واژه‌هایی همچون فراتحلیل، فراترکیب^۳ (فراسنتز)، فرانظری^۴ و فراروش^۵ متفاوت است. فرامطالعه کلیه این مفاهیم را دربرمی‌گیرد. فراتحلیل که در چند سال گذشته به دفعات از آن استفاده شده است، نوعی فرامطالعه کمی است که فقط روی نتایج آماری پژوهش‌های گذشته، به‌ویژه فرضیه‌های پژوهش انجام می‌گیرد. اگر فرامطالعه به‌صورت کیفی و روی مفاهیم و نتایج مورد استفاده در مطالعه‌های گذشته با شیوه کدگذاری متداول در پژوهش‌های کیفی، مثل نظریه برخاسته از داده‌ها انجام گیرد، فراترکیب نامیده می‌شود. اگر فرامطالعه فقط در حوزه روش‌شناسی کارهای گذشته باشد، به آن فراروش گفته می‌شود و چنانچه فرامطالعه فقط در حوزه الگوها و چارچوب‌های پژوهش‌های گذشته باشد، فرانظری نامیده می‌شود (پترسون و تورن، کلنان و جیلینگز^۶، ۲۰۰۱). بنابراین، به‌طور کلی می‌توان گفت که فرامطالعه از چهار بخش اصلی تشکیل شده است که عبارت است از: فراتحلیل (تحلیل کمی محتوای مطالعات اولیه)، فراروش (تحلیل روش‌شناسی مطالعه اولیه)، فرانظری (تحلیل نظریه‌های مطالعات اولیه)، فراترکیب (تحلیل کیفی محتوای مطالعات اولیه) (هافستد^۷، ۱۹۹۳).

فراترکیب: فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های استخراج شده از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند. در نتیجه، نمونه مدنظر برای فراترکیب، مرور یکپارچه ادبیات کیفی موضوع مدنظر نیست. تجزیه و تحلیل داده‌های ثانویه و داده‌های اصلی از مطالعات منتخب هم نیست؛ بلکه تحلیل یافته‌های این

1. Meta- study
2. Meta -Analysis
3. Meta -Synthesis
4. Meta -Theory
5. Meta -Method
6. Patterson, Thorne, Calnan & Jillings
7. Hofstede

مطالعه‌هاست. از طریق بررسی یافته‌های مقاله‌های اصلی پژوهش، پژوهشگران واژه‌هایی را آشکار و ایجاد می‌کنند که نمایش جامع‌تری از پدیده تحت بررسی را نشان می‌دهد. مشابه نگرش نظام‌مند، استفاده از فراتلفیق نتیجه‌ای را حاصل می‌کند که از مجموع بخش‌های بزرگ‌تر است (نیکزاد لاریجانی، ۱۳۹۰).

به‌منظور تحقق هدف مقاله، یعنی شناسایی عوامل زمینه‌ای اثرگذار روی تصمیم‌گیری اخلاقی، در این پژوهش از روش فراترکیب هفت‌مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو^۱ (۲۰۰۷) استفاده شده است. شکل ۱ خلاصه این مراحل را نمایش می‌دهد.

شکل ۱. گام‌های فراترکیب

برای گردآوری داده‌های پژوهش، از داده‌های ثانویه، یعنی اسناد گذشته استفاده شده است. این اسناد شامل کلیه پژوهش‌های صورت گرفته (اعم از پژوهشی و مروری) در زمینه پژوهش‌های تصمیم‌گیری اخلاقی بوده است. این نحوه گردآوری داده‌ها، به تحلیل اسنادی نیز معروف است. در فراترکیب، پژوهش‌های گذشته (اعم از مروری و پژوهشی) به‌عنوان داده‌ها محسوب می‌شوند که به‌طور دقیق، همانند متن مصاحبه مستند شده است.

جامعه آماری این پژوهش کلیه پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه تصمیم‌گیری اخلاقی است که از دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، کنفرانس‌ها، همایش‌ها، نشریه‌ها، کتاب‌ها، پایگاه‌های اینترنتی و... تأمین شده است. پس از بررسی و شناسایی پژوهش‌ها، از طریق سامانه‌های جست‌وجوی کتابخانه‌ها، پژوهشکده‌ها و سایت‌هایی همچون جهاد دانشگاهی^۲،

1. Sandelowski & Barros

2. SID

مرکز پژوهش‌های علوم رایانه‌ای اسلامی^۱، مقاله‌های علمی کنفرانس‌های کشور^۲، پایگاه نشریه‌های کشور^۳، ایران‌داک^۴ و جست‌وجوی عبارت «پژوهش‌های تصمیم‌گیری اخلاقی» در فیلد عنوان و غربال پژوهش‌ها، بر اساس «عنوان، چکیده و محتوا»، در مجموع ۱۰ پژوهش به دست آمد. به دلیل کمبود تعداد پژوهش‌ها، نمونه‌گیری صورت نگرفت. بعد از شناسایی پژوهش‌های مدنظر، کلیه متن این پژوهش‌ها به عنوان داده برای پاسخ به سؤال پژوهش در نظر گرفته شد؛ بنابراین داده‌ها از نوع داده‌های کیفی محسوب می‌شود. به دلیل کیفی بودن داده‌ها، از یکی از معروف‌ترین شیوه‌های تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی استفاده شد که کدگذاری باز نام دارد. این نوع کدگذاری، به طور دقیق، مشابه مرحله اول کدگذاری داده‌ها در پژوهش‌هایی است که از روش نظریه بر خاسته از داده‌ها استفاده می‌کنند. در این شیوه کدگذاری، کدها از متن استخراج می‌شوند (کدگذاری مرتبه اول)، سپس روی این کدهای استخراج شده، بار دیگر کدگذاری صورت می‌گیرد و کدگذاری دوم مفاهیم را تشکیل می‌دهد (کدگذاری مرتبه دوم). در نهایت روی مفاهیم نیز، کدگذاری دیگری صورت می‌گیرد تا مقوله‌ها حاصل شود (متن، کد، مفهوم و مقوله).

جدول ۱. مجموع اسناد منتخب برای تحلیل

ردیف	پژوهشگر/پژوهشگران	عنوان پژوهش
۱	اطهر، یمانی و کمالی (۱۳۹۷)	تجربه‌های متخصصین پزشکی در ارتباط با تصمیم‌گیری در موقعیت‌های دشوار اخلاقی
۲	کاظمیان، بحرینی و حسینی خاقانی (۱۳۹۶)	تحلیل چالش‌های تصمیم‌گیری اخلاقی مدیران شهری در طرح‌های توسعه شهری (مورد مطالعاتی: طرح جامع اراضی عباس‌آباد تهران، مصوب ۱۳۸۴)
۳	خسروآبادی و رضامنش (۱۳۹۴)	طراحی الگوی تصمیم‌گیری اخلاقی مدیران مبتنی بر آموزه‌های نهج‌البلاغه
۴	سیاهکل رودی و همکاران (۱۳۹۴)	شناسایی عوامل تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی مدیران دانشگاه پیام نور
۵	رفیعی و زاهدی (۱۳۹۲)	الگوی مفهومی هماهنگی راهبردی بین تصمیم‌گیری اخلاقی و منابع انسانی با عملکرد
۶	صفائیان، علوی و عابد (۱۳۹۲)	مؤلفه‌های تصمیم‌گیری در اخلاق پزشکی از منظر نهج‌البلاغه
۷	مهرانی، تقفی، موسی خانی و سپاسی (۱۳۹۰)	عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی ایران
۸	ابراهیمی، یادآور نیک‌روش، اسکویی و احمدی (۱۳۸۶)	واکنش‌های روان‌شناختی پرستاران به بافت تصمیم‌گیری اخلاقی
۹	ابراهیمی، یادآور نیک‌روش، اسکویی و احمدی (۱۳۸۵ الف)	جلوگیری از آسیب به بیمار یا آسیب به پرستار: تعارض اخلاقی عمده پرستاران در حیطة تصمیم‌گیری اخلاقی
۱۰	ابراهیمی و همکاران (۱۳۸۵ ب)	استرس، واکنش عمده پرستاران به بافت تصمیم‌گیری اخلاقی

1. NOORSOFT
2. CIVILICA
3. Magiran
4. IranDoc

فراوانی مطالعات و پوشش زمانی

مطالعات منتخب بین بازه زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۷ انجام شده‌اند. طبقه‌بندی پژوهش‌ها در سه دوره زمانی نشان می‌دهد که بیشترین تعداد مطالعات در حوزه تصمیم‌گیری اخلاق، مربوط به بازه زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ است؛ به طوری که ۵۰ درصد مطالعات صورت گرفته به این بازه زمانی تعلق دارد. بازه زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ با ۳۰ درصد در رتبه دوم و بازه زمانی ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۷ در رتبه آخر قرار دارند.

جدول ۲. پوشش زمانی پژوهش‌های مورد مطالعه

فراوانی	درصد	پوشش زمانی
۳	۳۰	۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰
۵	۵۰	۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵
۲	۲۰	۱۳۹۶ تا ۱۳۹۷
۱۰	۱۰۰	مجموع

قالب پژوهش (نوع مأخذ)

از میان مطالعات منتخب، بیشترین درصد فراوانی به مقاله‌های پژوهشی تعلق دارد و ۸۰ درصد مقاله‌ها را تشکیل می‌دهند. به ترتیب فراوانی، مقاله‌های پژوهشی در ردیف اول و طرح‌های پژوهشی و پایان‌نامه‌های دانشگاهی هر دو در ردیف دوم، قالب مطالعات را شکل می‌دهند. در فرایند جست‌وجو، مقالاتی که از پایان‌نامه‌ها استخراج شده بودند، انتخاب و ملاک تحلیل قرار گرفتند و از بررسی پایان‌نامه‌ها، اجتناب شد.

جدول ۳. قالب پژوهشی (نوع مأخذ)

فراوانی	درصد	قالب پژوهشی
۱	۱۰	طرح پژوهشی
۸	۱۰	پایان‌نامه
۱	۸۰	مقاله
۱۰	۱۰۰	مجموع

مقوله‌بندی پژوهش‌ها بر اساس موضوع‌های مورد مطالعه

بر اساس موضوع‌هایی که در پژوهش‌ها به آن‌ها پرداخته شده، ۴ مقوله شایان توجه است. بیشتر مطالعات به بررسی ارتباط و هم‌بستگی تصمیم‌گیری اخلاقی با سایر متغیرها پرداخته و از این نگاه، به حوزه تصمیم‌گیری اخلاقی وارد شده‌اند. ۵۰ درصد مطالعات چنین خصلتی دارند. ۲۰ درصد مطالعات تصمیم‌گیری اخلاقی را در جامعه‌های آماری سنجیده‌اند و مطالعه‌ای توصیفی ارائه کرده‌اند. همچنین ۲۰ درصد از پژوهش‌های صورت گرفته، اسناد مختلف از جمله

نهج/بلاغه را تحلیل محتوایی کرده و جایگاه تصمیم‌گیری اخلاقی را در آن‌ها بررسی کرده‌اند. از طرف دیگر، ۱۰ درصد از این مطالعات به بررسی چالش‌های این موضوع، یعنی چالش‌های تصمیم‌گیری اخلاقی پرداخته‌اند.

جدول ۴. مقوله‌بندی پژوهش‌ها بر حسب موضوع

مقوله‌بندی بر حسب موضوع	درصد	فراوانی
بررسی عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی و سنجش میزان آن	۲۰	۲
بررسی ارتباط و هم‌بستگی تصمیم‌گیری اخلاقی با دیگر متغیرها	۵۰	۵
تحلیل محتوای جایگاه تصمیم‌گیری اخلاقی در نهج/بلاغه	۲۰	۲
تحلیل چالش‌های تصمیم‌گیری اخلاقی	۱۰	۱
مجموع	۱۰۰	۱۰

روش‌شناسی مطالعات انجام شده

روش مطالعه

روش تحقیق کیفی مبتنی بر تکنیک داده‌بنیاد، بیشترین مقدار را در مطالعات به خود اختصاص داده است. ۴۰ درصد از پژوهش‌های صورت پذیرفته، از روش کیفی، تکنیک نظریه داده‌بنیاد و ابزار مصاحبه در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها استفاده کرده‌اند. ۳۰ درصد از پژوهش‌ها با بررسی اسناد و تکنیک تحلیل محتوا، ۱۰ درصد از پژوهش‌های کیفی از تکنیک تحلیل مضمون، ۱۰ درصد از پژوهش‌ها به صورت پیمایشی و از فن دلفی و ۱۰ درصد از این پژوهش‌ها نیز به صورت کیفی و از تکنیک گونه‌شناسی استفاده کرده‌اند.

جدول ۵. روش‌شناسی مطالعات صورت گرفته

روش	درصد	فراوانی
داده بنیاد	۴۰	۴
تحلیل محتوا	۳۰	۳
تحلیل مضمون	۱۰	۱
تکنیک دلفی	۱۰	۱
گونه‌شناسی	۱۰	۱
مجموع	۱۰۰	۱۰

جامعه آماری

مقیاس جوامع آماری در چهار دسته ملی، جوامع شهری، اجتماع و اسناد و مدارک تقسیم‌بندی شده‌اند. برحسب محاسبه‌های جامعه آماری ۴۰ درصد از مطالعات صورت گرفته، در مقیاس اجتماعات کوچک بوده که بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است. مقیاس‌ها س دیگر به ترتیب در جدول ۶ مشخص شده است.

جدول ۶. مقیاس جامعه آماری مورد بررسی

جامعه آماری	درصد	فراوانی
کشوری - ملی	۲۰	۲
جوامع شهری	۲۰	۲
اجتماع	۴۰	۴
اسناد و مدارک (تحلیل محتوا)	۲۰	۲
مجموع	۱۰۰	۱۰

یافته‌های پژوهش

گردآوری و بررسی داده‌ها، به ساخت ۵ عامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی منجر شد که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود. از میان ۱۰ پژوهش بررسی شده، ۴ پژوهش درباره پژوهش‌های انجام شده در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی پرداخته‌اند. ۳ پژوهش در زمینه آسیب‌شناسی و روان‌شناسی بافت‌های تصمیم‌گیری اخلاقی بحث کرده‌اند، ۱ پژوهش چالش‌های تصمیم‌گیری اخلاقی را تحلیل کرده است و ۲ پژوهش باقی مانده نیز تجارب مدیران در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی را به بحث گذاشته‌اند. به دلیل حجم زیاد متن این پژوهش‌ها، از آوردن متن مقاله خودداری شده است و از مرحله کد شروع شده است. براساس تحلیل‌های صورت گرفته و تحلیل محتوای مقاله‌ها، در مجموع ۵ مقوله و ۸۱ مفهوم برای تصمیم‌گیری اخلاقی کشف و برچسب‌گذاری شد. در جدول ۷ منبع‌های استخراج شده مرتب با هر مقوله و مفهوم درج شده است. در ادامه به توضیح هر یک از عوامل می‌پردازیم.

جدول ۷. مقوله‌بندی یافته‌ها (عوامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی)

ردیف	مضامین اصلی (مفاهیم)	مضامین فرعی (مقوله‌ها)	منبع
۱	عوامل ساختار سازمانی	فرهنگ سازمانی، سابقه مدیریت، عدالت توزیعی و عدم تبعیض، قانون‌مداری سازمانی، آزادی فردی، نگرانی از رئیس مافوق، سیاست‌های رسمی و غیر رسمی سازمان، نگرانی از واکنش رقبا، اهداف سازمانی، سیستم پاداش سازمان و اجرای عدالت.	سیاهکل رودی و همکاران (۱۳۹۴)؛ کاظمیان و همکاران (۱۳۹۶)؛ صفائیان (۱۳۹۲)؛ رفیعی و زاهدی (۱۳۹۲)؛ مهرانی و همکاران (۱۳۹۰) و اطهر و همکاران (۱۳۸۷)
۲	عوامل فردی/شغلی	ویژگی‌های فردی، احساس مسئولیت‌پذیری، دانش فنی متناسب و کارآمد، قدرت، استقلال، انجام وظیفه، تئوری فرجام‌گرایی، تجارب فردی، وظیفه‌گرایی یا آغازگرایی، جنسیت، میزان تحصیلات، سن.	ابراهیمی و همکاران (۱۳۸۵الف)؛ سیاهکل رودی و همکاران (۱۳۹۴)؛ کاظمیان و همکاران (۱۳۹۶)؛ صفائیان (۱۳۹۲)؛ رفیعی و زاهدی (۱۳۹۲)؛ مهرانی و همکاران (۱۳۹۰)
۳	عوامل معنوی	باورهای مذهبی، ارزش‌های فردی، رهبری اخلاقی، نظام اخلاقی، حق‌گرایی، پذیرش حق، بیان و اعلان حق، اجرا و به پا داشتن حق، عدالت‌ورزی، اعتدال و میانه‌روی، عاقبت‌اندیشی، پرهیز از شتاب، جامع‌نگری، ترک آرزوهای طولانی، عقلانیت، تفکر و اندیشه،	سیاهکل رودی و همکاران (۱۳۹۴)؛ خسروآبادی و رضامنش (۱۳۹۴)؛ کاظمیان و همکاران (۱۳۹۶)؛ صفائیان (۱۳۹۲)؛ مهرانی و همکاران (۱۳۹۰) و اطهر و همکاران (۱۳۸۷)

منبع	مضامین فرعی (مقوله‌ها)	مضامین اصلی (مفاهیم)	ردیف
	داناایی، بصیرت، خیرخواهی، راست‌گفتاری، تطابق گفتار با کردار، ادای امانت، وفای به عهد، حفظ بیت‌المال، دوری از منفعت‌طلبی، تلاش برای رعایت اصول اخلاقی، شناخت مسائل اخلاقی، تلاش برای اجرای اخلاقی، یافت راه‌حل‌های اخلاقی، نگرش توحیدی، مشورت، حفظ کرامت انسانی، امیدواری و سطح رشد اخلاقی.		
ابراهیمی و همکاران (۱۳۸۵ الف)؛ خسروآبادی و رضامنش (۱۳۹۴)؛ کاظمیان و همکاران (۱۳۹۶)؛ مهرانی و همکاران (۱۳۹۰)	ویژگی‌های خانوادگی، موقعیت‌شناسی، آیین‌نامه و استانداردهای اخلاقی، حفظ و حمایت از منافع ملی و زیستی، نگرانی ناشی از واکنش رقبا، نگرانی ناشی از واکنش حرفه و نگرانی ناشی از واکنش خانواده.	عوامل محیطی	۴
ابراهیمی و همکاران (۱۳۸۶)؛ رفیعی و زاهدی (۱۳۹۲)؛ اطهر و همکاران (۱۳۸۷)؛ ابراهیمی و همکاران (۱۳۸۵ ب)	استرس و تنش اخلاقی، احساس رضایت در مقابل نارضایتی، افزایش انگیزه، حس شایستگی، احساس سرحالی و حوصله، دل‌گرمی، حساسیت، قانون‌جویدان، همدلی و ارتباط مؤثر، حساسیت‌های اجتماعی، ارائه حداکثر تلاش.	عوامل روان‌شناختی (روانی - عاطفی)	۵
مهرانی و همکاران (۱۳۹۰)؛ اطهر و همکاران (۱۳۸۷)	ترس از مجازات، ترس از کشف شدن موضوع، قوانین حرفه‌ای و موضوعی، ترس از نظارت، ترس از نظام قضائی و ممنوعیت‌های قانونی.	سایر عوامل	۶

بحث و نتیجه‌گیری

عامل معنوی

یکی از عوامل مهم اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی، عامل معنوی است. معنویت به اصول و موازینی گفته می‌شود که رفتار و حرکت درست و نادرست را تعریف می‌کند (مانند تصمیم‌گیری درست و اخلاقی) و نقطه تمایز آن را به نمایش می‌گذارد. از نظر عملی، اخلاق نمی‌تواند پایبند معیار ثابتی باشد، بلکه امری انسانی است و نمی‌تواند چیزی جزء ایجاد ابداعات و ابتکارات روزانه در برابر مسائل رفتار باشد. از این رو، معنویت و تصمیم‌گیری اخلاقی دو روی سکه‌اند. باورهای مذهبی، یکی از شاخص‌های عامل معنوی تلقی می‌شود که روی تصمیم‌گیری اخلاقی تأثیر می‌گذارد؛ زیرا باورهای مذهبی می‌تواند چارچوب معتبر و پایداری برای تصمیم‌گیری اخلاقی افراد فراهم کند. چنانچه شرایطی فراهم شود که فرد بتواند مذهب را در چارچوب و ساختار شناختی و عاطفی خود درونی کند و از سطح باور به سطح ایمان مذهبی انتقال یابد، چنین مذهبی می‌تواند وحدت یافتگی فرد را تضمین کرده و تصمیم‌گیری اخلاقی او را فراهم کند.

عامل فردی و شغلی

دسته دوم از عوامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی، عامل فردی و شغلی است. عوامل فردی و شغلی عبارت است از:

دانش و ادراک افراد از شخصیت‌های خود و ویژگی‌های شغلی‌شان. بر اساس یافته‌های این پژوهش، افرادی که از قوت‌ها، ضعف‌ها، عواطف و احساسات خود آگاه‌اند و همچنین، ویژگی‌های شغلی خود را می‌شناسند و می‌دانند که شغل آن‌ها باید در چارچوب اخلاقی باشد، هنگام تصمیم‌گیری نیز مسائل اخلاقی را رعایت می‌کنند. بنابراین با توجه به توانایی‌ها و شناختی که از خود و محیط کاری خود دارند، از یک سو، توان مقابله با مشکلات را در خود می‌بینند و از سوی دیگر، در تصمیم‌گیری‌های خود درست و اخلاقی تصمیم‌گیری می‌کنند.

یکی از شاخص‌های عوامل فردی و شغلی، احساس مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی است؛ زیرا این حس، علاوه بر جلب اعتماد دیگران، برای خود این افراد نیز آرامش بیشتری را به ارمغان می‌آورد. این افراد، معمولاً با روی گشاده رفتار می‌کنند و خوش‌اخلاق هستند و همین سلامت اخلاقی، به سلامت روانی و آرامش فکری آنان کمک می‌کند تا تصمیم‌های اخلاقی اتخاذ کنند.

عامل ساختار سازمانی

یکی دیگر از دسته عوامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی، عامل ساختار سازمانی است. مقوله‌های تعیین شده برای این عامل، از جمله عدالت‌ورزی، فرهنگ سازمانی حامی و اجرای عدالت نشان می‌دهد سازمانی که از چنین فرهنگی برخوردار باشد، به‌تبع تصمیم‌هایی مبتنی بر این نوع فرهنگ، یعنی فرهنگ عدالت‌ورزی اتخاذ می‌کند و در نتیجه، تصمیم‌گیری‌های سازمان درست و اخلاقی است.

فرهنگ سازمانی یکی از شاخص‌های اصلی عامل ساختاری است. اگر در سازمانی فرهنگ آن حامی تصمیم‌گیری اخلاقی باشد، آن سازمان نیز بر طبق اخلاقیات پیش می‌رود و تصمیم‌گیری‌های آن اخلاقی خواهد بود.

عامل روان‌شناختی (روانی - عاطفی)

یکی دیگر از عواملی که به‌عنوان عامل اثرگذار در تصمیم‌گیری اخلاقی شناسایی شد، عامل روان‌شناختی است. فردی که تنش و استرس اخلاقی دارد و به مسائل اجتماعی حساس است، هنگام تصمیم‌گیری نیز درست و اخلاقی عمل می‌کند؛ زیرا به مسائل و تصمیم‌های غیر اخلاقی واکنش نشان می‌دهد و دچار استرس می‌شود، بنابراین برای جلوگیری از چنین استرسی، همواره سعی می‌کند در تصمیم‌گیری‌های خود اخلاقیات را رعایت کند تا از لحاظ عاطفی با مشکلی مواجه نشود.

عامل محیطی

منظور از عوامل محیطی، عواملی است که در بیرون از سازمان اتفاق می‌افتد و بر محیط درونی سازمان آثاری را برجای می‌گذارد. یکی از این عامل‌هایی که می‌تواند بر تصمیم‌گیری افراد تأثیر بگذارد، موقعیت‌شناسی است. هنگامی که کارکنان سازمان با فرد بیرون از سازمان که از لحاظ اخلاقی بسیار متعهد است، برخورد کند، به‌تبع این امر سبب می‌شود که فرد مقابل نیز در تصمیم‌گیری‌های خود مسائل اخلاقی را رعایت کند.

پایبندی به استانداردهای اخلاقی یکی از شاخص‌های اساسی در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی است؛ زیرا این استانداردها هستند که تصمیم‌گیری‌ها را شکل می‌دهند.

سایر عوامل

آخرین دسته عوامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی، عواملی است مانند وجود قوانین و مقرراتی که به تصمیم‌گیری‌ها اخلاقی منجر می‌شود. این عامل اثرگذاری کمتری دارد؛ زیرا اثرگذاری این عامل تا حد زیادی مانند صلح، از طریق اعمال زور است که با نبودن زور صلح نیز پایدار نمی‌ماند، بنابراین تصمیم‌گیری‌های اخلاقی وابسته به قوانین و مقررات، به تبع پایداری زیادی نخواهند داشت. نتایج این پژوهش نیز این امر را تأیید می‌کند. مقایسه یافته‌های پژوهش کنونی با واقعیت‌های موجود، به شناخت مناسب واقعیت‌های پژوهش در زمینه مدیریت اسلامی نیاز دارد. انجام پژوهش در حوزه مدیریت اسلامی، از جمله تصمیم‌گیری اخلاقی، چند سالی است که در کانون توجه برخی محافل دانشگاهی و حوزوی قرار گرفته است؛ اما هدف‌گذاری مناسبی برای پژوهش در حوزه مدیریت اسلامی انجام نگرفته است. پژوهشگران مدیریت اسلامی، هم‌اکنون به صورت منظم روی موضوعات مدیریت اسلامی تمرکز ندارند. به علاوه، هرچند انجمن‌هایی برای سامان‌دهی پژوهش‌ها در زمینه مدیریت اسلامی شکل گرفته است؛ به نظر می‌رسد که این تشکل‌ها نیز در هدف‌گذاری و تعیین راهبردهای دستیابی به این اهداف ناموفق بوده‌اند. برگزاری سمینارها و همایش‌ها و دوره‌های آموزشی نیز، تاکنون نتوانسته است نظر ارزیابان را به خود جلب کند. در مجموع می‌توان گفت که واقعیت‌های موجود در پژوهش‌های مربوط به تصمیم‌گیری اخلاقی، از کندی حرکت این دست از پژوهش‌ها حکایت می‌کنند. این بدان معناست که محققان و دست‌اندرکاران این حوزه بایستی به دنبال یافتن راه‌کارهای علمی برای تغییر این وضعیت باشند تا بتوانند در زمینه عوامل اثرگذار و سایر متغیرهای مربوط به تصمیم‌گیری اخلاقی، به نتایج جدیدتری دست پیدا کنند. در واقع، پروژه تصمیم‌گیری اخلاقی در مسیر خود، به مراقبت‌ها و جدیت‌های فراوانی نیاز دارد که با هوشمندی و روزآمدی متولیان امر، دسترسی به آن میسر خواهد شد.

پژوهش حاضر، هم از دیدگاه نظری و هم از دیدگاه عملی با محدودیت‌هایی مواجه بوده است. محدودیت بسیار مهم این پژوهش عبارت است از: نبودن اطلاعات یکپارچه در خصوص تصمیم‌گیری‌های اخلاقی.

در پایان براساس یافته‌های پژوهش پیشنهادهایی ارائه شده است:

- در قالب سناریوهای جدید، اشکال جدید و بدیع عوامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی بررسی شود؛
- تدوین نقشه راهبردی پژوهش در تصمیم‌گیری اخلاقی، به مثابه راهنمای عمل برای محققان و دانشجویان علاقه‌مند به چنین موضوعاتی؛
- بررسی راه‌کارهای اجرایی افزایش مشارکت حوزه و دانشگاه در زمینه پژوهش تصمیم‌گیری اخلاقی؛
- پژوهش برای تدوین کتب در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی؛
- تدوین نظام ارزشیابی دقیق در خصوص انواع پژوهش‌ها (مقاله، کتاب، پایان‌نامه و غیره)؛
- مقایسه تطبیقی بین نتایج این پژوهش و پژوهش‌های مشابه از این دست، در راستای بررسی هر چه صحیح‌تر عوامل اثرگذار و ارائه چارچوب مفهومی در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی.

نتایج پژوهش نشان داد که عوامل معنوی، فردی و شغلی، ساختار سازمانی، روان‌شناختی (روانی - عاطفی)، محیطی و سایر عوامل، عوامل اثرگذار بر تصمیم‌گیری اخلاقی است. از بین عوامل پنج‌گانه تأثیرگذار، عامل معنوی بیشترین تأثیر را دارد و سایر عوامل، از جمله وجود قوانین و مقررات، به‌عنوان سازوکار کنترلی برای رعایت تصمیم‌گیری‌های اخلاقی، کمترین تأثیر را بر تصمیم‌گیری اخلاقی می‌گذارد. اهمیت عوامل معنوی، به‌عنوان تأثیرگذارترین عامل بر تصمیم‌گیری اخلاقی، این مهم را خاطر نشان می‌کند که برای توسعه دانش و پژوهش در حوزه تصمیم‌گیری اخلاقی، بایستی به مؤلفه‌های معنویت اثرگذار در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی توجه شود و بایست کوشید تا این مؤلفه‌ها را هرچه بیشتر در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی لحاظ کرد.

منابع

- ابراهیمی، حسین؛ یادآور نیک‌روش، منصوره؛ اسکویی، سیده فاطمه و احمدی، فضل‌الله (۱۳۸۶). واکنش‌های روان‌شناختی پرستاران به بافت تصمیم‌گیری اخلاقی. *مجله علوم پزشکی تبریز*، ۲۹(۲)، ۷-۱۳.
- ابراهیمی، حسین؛ یادآور نیک‌روش، منصوره؛ اسکویی، سیده فاطمه و احمدی، فضل‌الله (۱۳۸۵ الف). جلوگیری از آسیب به بیمار یا آسیب به پرستار: تعارض اخلاقی عمده پرستاران در حیطه تصمیم‌گیری اخلاقی. *مجله علوم پزشکی زنجان*، ۱۴(۵۷)، ۴۵-۵۴.
- ابراهیمی، حسین؛ یادآور نیک‌روش، منصوره؛ اسکویی، سیده فاطمه و احمدی، فضل‌الله (۱۳۸۵ ب). استرس: واکنش عمده پرستاران به بافت تصمیم‌گیری اخلاقی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی ایران*، ۱۴(۵۴)، ۷-۱۵.
- ازکیا، مصطفی و توکلی، محمود (۱۳۸۵). فراتحلیل مطالعات رضایت شغلی در سازمان‌های آموزشی. *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۲۴(۲۷)، ۱-۲۶.
- اطهر، امید؛ یمانی، نیکو و کمالی، فرحناز (۱۳۹۷). تجربه‌های متخصصین پزشکی در ارتباط با تصمیم‌گیری در موقعیت‌های دشوار اخلاقی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۸(۱۱)، ۹۴-۱۰۵.
- امیرشاهی، میراحمد؛ شیرازی، محمود و سارا قومی (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین فلسفه اخلاق فردی فروشندگان و فرایند تصمیم‌گیری اخلاقی آن‌ها. *فصلنامه مطالعات مدیریت بهبود و تحول*، ۲۰(۶۳)، ۲۷-۶۲.
- بوالهری، علیرضا؛ رادفر، رضا؛ البرزی، محمود؛ پورابراهیمی، علیرضا و دهقانی، محمود (۱۴۰۰). تبیین تصمیم‌گیری اخلاقی در بستر مدیریت فناوری اطلاعات. *فصلنامه تأملات اخلاقی*، ۳(۲)، ۲۹-۴۶.
- خسروآبادی، حمیدرضا و بهمنش، رضا (۱۳۹۴). طراحی الگوی تصمیم‌گیری اخلاقی مدیران مبتنی بر آموزه‌های نهج‌البلاغه. *پژوهش‌نامه نهج‌البلاغه*، ۳(۱۱)، ۶۷-۹۴.
- دهخدا (۱۳۸۵). لغت‌نامه دهخدا، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- رضائیان، علی (۱۳۹۵). *مبانی سازمان و مدیریت*، تهران، انتشارات سمت.

- رفیعی، محمود و زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۹۲). الگوی مفهومی هماهنگی راهبردی بین تصمیم‌گیری اخلاقی و منابع انسانی با عملکرد. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۸ (۱)، ۱۵-۲۶.
- رضائی‌نژاد، رحیم (۱۳۸۶). *اصول و مبانی تربیت‌بدنی و ورزش*. بیجا: بامداد کتاب.
- سعادت، اسفندیار (۱۳۷۲). *فرایند تصمیم‌گیری در سازمان*. تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- سیاهکل‌وردی، مژگان؛ فیضی، طاهره؛ رسولی، رضا و حضوری، جواد (۱۳۹۴). شناسایی عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی مدیران دانشگاه پیام نور. *مدیریت دولتی*، ۷ (۳)، ۵۲۵-۵۴۶.
- صفائیان، لیلی؛ علوی، شیوا و عابد، علیرضا (۱۳۹۲). مؤلفه‌های تصمیم‌گیری در اخلاق پزشکی از منظر نهج البلاغه. *مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی*، ۶ (۳)، ۳۰-۴۱.
- قنبری، وحید؛ لطیفی، میثم؛ اسلامبولچی، علیرضا؛ صارم، علی‌اصغر (۱۳۹۸). تبیین الگوی تصمیم‌گیری اخلاقی در سازمان‌های مردم‌نهاد. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۶ (۳)، ۶۶-۷۵.
- قنبری، وحید؛ لطیفی، میثم؛ اسلامبولچی، علیرضا؛ صارم، علی‌اصغر (۱۳۹۹). فهم فرایند تصمیم‌گیری اخلاقی در سازمان‌های مردم‌نهاد آموزشی. *فصلنامه مدیریت در دانشگاه اسلامی*، ۹ (۲)، ۲۷۴-۲۵۷.
- کاظمیان، غلامرضا؛ بحرینی، سید حسین و حسینی خاقانی، مهدی (۱۳۹۶). تحلیل چالش‌های تصمیم‌گیری اخلاقی مدیران شهری در طرح‌های توسعه شهری مورد مطالعاتی: طرح جامع اراضی عباس‌آباد تهران (مصوب سال ۱۳۸۴). *نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی*، ۲۲ (۲)، ۲۹-۴۲.
- کمالی، فاطمه؛ منوچهری‌نژاد، محسن و حکاک‌زاده، مینا (۱۳۹۹). طراحی الگوی تصمیم‌گیری اخلاقی داوران حرفه‌ای فوتبال ایران. *فصلنامه روان‌شناسی ورزشی*، ۹ (۳۴)، ۲۳۵-۲۵۸.
- مهرانی، ساسان؛ ثقفی، علی؛ موسی‌خانی، محمد و سپاسی، سحر (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی ایران. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۶ (۳)، ۳۵-۴۴.
- مؤمن‌پور طیول، محمد؛ بیات، علی؛ محمدی، علی (۱۳۹۹). خودکنترلی، سبک‌های تصمیم‌گیری و گزارش اخلاقی تخلفات بانکی. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۶ (۲)، ۵۶-۶۵.
- نادریان جهرمی، مسعود (۱۳۷۳). *اخلاق در قرآن*. تهران: امیرکبیر.
- نیکزاد لاریجانی، سعید (۱۳۹۰). *موانع و مشکلات فراروی مدیریت اسلامی در جامعه ایران و راهکارهای برون‌رفت از آن*. سایت رهبری و مدیریت اسلامی. دسترسی در: www.islamicmanagement.org

References

- Abrahimi, H., Yadavar Nikvosh, M., Oskoyi, S.F. & Ahmadi, F. (2006). Preventing harm to the patient or harm to the nurse: the main ethical conflict of nurses in the field of ethical decision making. *Zanjan Journal of Medical Sciences*, 14(57), 45-54. (in Persian)

- Abrahimi, H., Yadavar Nikvosh, M., Oskoyi, S.F. & Ahmadi, F. (2007). Psychological reactions of nurses to the context of ethical decision-making. *Tabriz Journal of Medical Sciences*, 29(2), 7-13. (in Persian)
- Abrahimi, H., Yadavar Nikvosh, M., Oskoyi, S.F. & Ahmadi, F. (2006). Stress: the main response of nurses to the context of ethical decision making. *Journal of Iran University of Medical Sciences*, 14(54), 7-15. (in Persian)
- Amir Shahi, M., Shirazi, M. & Ghomi, S. (2010). Examining the relationship between salespersons' individual moral philosophy and their ethical decision-making process. *Quarterly Journal of Improvement and Transformation Management Studies*, 20(63), 27-62. (in Persian)
- Athar, O., Imani, N. & Kamali, F. (2018). Experiences of medical professionals in relation to decision-making in morally difficult situations. *Iranian Journal of Medical Education*, 18(11), 94-105. (in Persian)
- Azkiya, M. & Tavakoli, M. (2006). Meta-analysis of job satisfaction studies in educational organizations. *Social Science Quarterly*, 24(27), 1-26. (in Persian)
- Bolhari, A., Radfar, R., Alborzi, M., Porebrahimi, A. & Dehghani, M. (2022). Explaining ethical decision-making in the context of information technology management. *Ethical Reflections*, 3(2), 29-46. (in Persian)
- Casali, G. L. & Perano, M. (2021). Forty years of research on factors influencing ethical decision making: Establishing a future research agenda. *Journal of Business Research*, 132, 614-630.
- Dehkhoda (2006). *Dehkhoda dictionary*, Tehran: Tehran University Press. (in Persian)
- Fagbemi, T. O. (2020). Impact of environmental, demographical and personal factors on auditors' ethical decision making in Nigeria. *Studia Universitatis "Vasile Goldis" Arad-Economics Series*, 30(3), 35-58.
- Ghanbari, V., Lotfi, M., Islambolchi, A. & Sarm, A. (2020). Explaining the model of ethical decision-making in non-governmental organizations. *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, 16 (3), 66-75. (in Persian)
- Ghanbari, V., Lotfi, M., Islambolchi, A. & Sarm, A. (2020). Understanding the ethical decision-making process in non-governmental organizations and educational institutions. *Management Quarterly in Islamic University*, 9(2)-257-274. (in Persian)
- Hofstede, G. (1993). Cultural constraints in management theories. *Academy of Management Executive*, 7(1), 81-94.
- Kamali, F., Manoghehri Nejad, M. & Hakak Zadeh, M. (2020). Designing the ethical decision-making model of professional Iranian football referees. *Sports Psychology Quarterly*, 9(44), 235-258. (in Persian)
- Kazmiyan, Gh., Bahreyni, H. & Khaqani Hosseini, M. (2017). Analyzing the challenges of ethical decision-making by city managers in urban development plans, case study:

- comprehensive land plan of Abbas Abad, Tehran. *Journal of fine arts - architecture and urban planning*, 22 (2), 29-42. (in Persian)
- Khosrowabadi, H. & Bahmanesh, R. (2015). Designing an ethical decision-making model for managers based on the teachings of Nahj al-Balagha. *The Quarterly Journal of Nahj Al Balagha Research Journal*, 3(11), 67-94. (in Persian)
- Mehrani, S., Saghafi, A., Mosavi Khani, M. & Sepasi, S. (2011). Factors affecting ethical decision-making of certified accountants in Iran. *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, 6 (3), 35-44. (in Persian)
- Menzel, D. C. (2007). *Ethics management for public administrators: Building organizations of integrity*. (Ahmadi, A.A., Siahkalroudi, M. & Nikzad. A., Trans.). Tehran: Mahkameh. (in Persian)
- Mominpour Tayola, M., Byat, A., Mohammadi, A. (2020). Self-control, decision-making styles and ethical reporting of banking violations. *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, 16(2), 56-65. (in Persian)
- Naderian Jahormi, M. (1995) *Ethics in the Qur'an*. Tehran: Amir Kabir. (in Persian)
- Nikzad Larijani, S. (2011). *Obstacles and problems facing Islamic management in Iranian society and ways to overcome them*. Islamic leadership and management site. www.islamicmanagement.org (in Persian)
- Patterson, B., Thorne, S.E., Calnam, C. & Jillings. C. (2001). *Meta- study of qualitative health research: a practical guide to meta-analysis and meta-synthesis* (1th ed.). Sage Publications.
- Radcliffe, D. M. (2011). *Training ethical decision makers*.
- Rafiyi, M. & Zahedi, Sh. (2013). Conceptual model of strategic coordination between ethical decision-making and human resources with performance. *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, 8(1), 15-26. (in Persian)
- Ramazani, R. (2007). *Principles and basics of physical education and sports*. Misplaced: the morning of the book. (in Persian)
- Rezaian, A. (2016). *Fundamentals of Organization and Management*, Tehran: Samt Publications. (in Persian)
- Saadat, E. (1993). *Decision making process in the organization*. Tehran: Publishing and Printing Institute of Tehran University. (in Persian)
- Safaeian, L., Alavi, A. & Abed, A. (2013). The components of decision-making in medical ethics from the perspective of Nahj al-Balagha. *Iranian Journal of Medical Ethics and History*, 6 (3), 30-41. (in Persian)
- Sandelowski, M. & Barros, J. (2007). *Handbook for Synthesizing Qualitative Research*, Springer publishing company Inc.
- Siahkal Verdi, M., Fizi, T, Rasoli, R. & Hozori, J. (2015). Identifying effective factors on the ethical decision-making of administrators of Payam Noor University. *Tehran University Public Administration Quarterly*, 7(3), 525-546. (in Persian)

- Simon, H. A. (1960). The new science of management decision. *Harper & Brothers*.
<https://doi.org/10.1037/13978-000>
- Starr, M. K. (1971). *Management: A model approach*. New York: Harcourt Publishers Ltd.
- Sulaiman, R., Toulson, P., Brougham, D., Lempp, F. & Haar, J. (2022). The role of religiosity in ethical decision-making: A study on Islam and the Malaysian workplace. *Journal of Business Ethics*, 179(1), 297-313.
- Velasquez, M., Moberg, D., Meyer, M.J., Shanks, T., McLean, M.R., DeCosse, D. & Hanson, K. O. (2009). *A Framework for thinking ethically*, Markkua Center for Applied Ethics at Santa Clara University.